THE TUTOR’S ROLE IN WORKING WITH STUDENTS IN NEED OF SOCIAL PROTECTION

Saitov Muzaffar Junaydullayevich

TYUTORNING IJTIMOIY HIMOYAGA MUHTOJ TALABALAR BILAN ISHLASH FAOLIYATI

Saitov Muzaffar Junaydullayevich



Annotatsiya. Mazkur tezisda ijtimoiy himoyaga muhtoj talabalarni qo‘llab-quvvatlash jarayonida tyutorning tashkiliy, pedagogik va muvofiqlashtiruvchi vazifalari tahlil qilinadi. Ehtiyojni erta aniqlash, individual qo‘llab-quvvatlash rejasini tuzish, xizmatlarga yo‘naltirish hamda natijani kuzatishdan iborat amaliy ish modeli taklif etiladi. Talabaning sha’ni, shaxsiy ma’lumotlari va mustaqil qaror qabul qilish huquqiga hurmat yondashuvning asosiy sharti sifatida asoslanadi.

Kalit so‘zlar: tyutor, ijtimoiy himoya, individual yondashuv, talabalar, inklyuziv ta’lim, monitoring, hamkorlik.

Аннотация. В тезисе анализируются организационные, педагогические и координационные функции тьютора при поддержке студентов, нуждающихся в социальной защите. Предлагается практическая модель раннего выявления потребностей, индивидуального планирования помощи, направления к профильным службам и мониторинга результатов. Подчеркивается необходимость соблюдения достоинства, конфиденциальности и самостоятельности студента.

Ключевые слова: тьютор, социальная защита, индивидуальный подход, студенты, инклюзивное образование, мониторинг, взаимодействие.

Abstract. The paper examines the organizational, educational and coordinating roles of a university tutor in supporting socially vulnerable students. It proposes a practical cycle of early needs identification, individualized planning, referral to appropriate services and outcome monitoring. Respect for students’ dignity, privacy and autonomy is treated as an essential condition for effective support.

Keywords: tutor, social protection, individualized support, university students, inclusion, monitoring, coordination.

Kirish

Oliy ta’limga kirish imkoniyati mavjud bo‘lishining o‘zi har bir talabaning o‘qishni bir xil sharoitda davom ettirishini anglatmaydi. Daromadning yetishmasligi, turar joy muammosi, nogironlik bilan bog‘liq to‘siqlar, oilaviy majburiyatlar yoki kutilmagan ijtimoiy vaziyatlar talabaning darsdagi ishtiroki, ruhiy barqarorligi va akademik natijasiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bunday sharoitda tyutor faqat davomatni nazorat qiluvchi xodim sifatida emas, balki talaba bilan universitetning turli xizmatlari o‘rtasidagi ishonchli bog‘lovchi sifatida faoliyat yuritishi kerak.

“Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda ta’lim olishda teng imkoniyat va kamsitmaslik prinsiplari belgilangan [1]. Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-oktabrdagi 656-son qarori bilan tasdiqlangan nizom esa tyutorlik faoliyatining maqsad va vazifalarini, talaba bilan individual ishlash hamda mas’ul tuzilmalar bilan hamkorlikni tartibga soladi [2]. Shundan kelib chiqib, tezisning maqsadi ijtimoiy himoyaga muhtoj talabalar bilan ishlashda tyutor uchun aniq, tekshiriladigan va etik jihatdan maqbul faoliyat modelini ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot yondashuvi

Tezis normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish, pedagogik-ijtimoiy yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilish va amaliy jarayonni modellashtirish usullariga tayangan. Unda alohida oliy ta’lim tashkilotidan olingan so‘rovnoma yoki kuzatuv statistikasi qo‘llanmagan; taqdim etilgan bosqichlar amaliyotga joriy etish uchun mualliflik taklifi sifatida talqin etiladi.

Ijtimoiy himoyaga muhtojlikni yagona belgi bilan cheklash to‘g‘ri emas. Oilaning moddiy ahvoli, salomatlik bilan bog‘liq ehtiyojlar, boquvchisiz qolish, yashash sharoiti va o‘qish xarajatlari bir-birini kuchaytirishi mumkin. Tyutor talaba haqidagi ma’lumotni yig‘ishda uning ehtiyojini asosli aniqlashi, lekin shaxsiy hayotiga ortiqcha aralashmasligi lozim. Rasmiy yordam turlariga muvofiqlik vakolatli tuzilmalar tomonidan amaldagi mezonlar asosida baholanadi [3; 4].

Natijalar va muhokama

Birinchi bosqich — ehtiyojni erta aniqlash. Semestr boshlanishida barcha talabalar uchun ochiq va ixtiyoriy maslahat kanali tashkil etilishi, o‘zlashtirishda keskin pasayish, muntazam dars qoldirish yoki to‘lovdagi qiyinchiliklar kabi belgilar yuzaga kelganda esa talaba bilan xolis suhbat o‘tkazilishi maqsadga muvofiq. Biroq past davomatni avtomatik tarzda “ijtimoiy nochorlik” bilan tenglashtirish noto‘g‘ri: avval sababni tekshirish, talabani tinglash va stigmalashtirmaydigan savollardan foydalanish zarur.

Ikkinchi bosqich — ehtiyoj va mavjud imkoniyatni xaritalash. Suhbat davomida talabaning aniq to‘siqlari va o‘zi maqbul ko‘radigan yordam shakli belgilanadi. Masalan, ijarada yashovchi talabaga turar joy bo‘yicha maslahat, dars materiallaridan foydalanishda qiynalayotgan talabaga qulay format yoki raqamli resurs, oila mas’uliyati yuqori talabaga esa

akademik konsultatsiya jadvalini moslashtirish zarur bo‘lishi mumkin. Tyutorning vazifasi o‘zi bajarishga vakolati yetmaydigan moliyaviy yoki tibbiy qarorlarni qabul qilish emas, balki masalani tegishli mutaxassisga yo‘naltirishdir.

Uchinchi bosqich — individual harakat rejasini kelishish. Rejada muammo mazmuni, talabaning roziligi bilan tanlangan yordam yo‘li, mas’ul ijrochi va qayta ko‘rib chiqish sanasi aniq ko‘rsatiladi. Mazkur tartib “bir marta moddiy yordam ko‘rsatildi — muammo hal bo‘ldi” degan yuzaki yondashuvni kamaytiradi. Talabani qaror qabul qilishdan chetlashtirish emas, balki uning mustaqilligini kuchaytirish rejaning asosiy mezonidir.

To‘rtinchi bosqich — idoralararo va universitet ichidagi muvofiqlashtirish. Dekanat, psixologik maslahat xizmati, talabalar turar joyi ma’muriyati, moliyaviy yordam uchun mas’ul bo‘linma, yoshlar yetakchilari va zarur holatlarda mahalla yoki ijtimoiy xizmat ko‘rsatuvchi tuzilmalar bilan aloqa yagona murojaat zanjirida qurilishi kerak. Bunda tyutor hammani shaxsiy ma’lumotlar bilan tanishtirishga emas, masalani hal qilish uchun zarur minimum axborotni ruxsat etilgan tartibda uzatishga mas’uldir. Nogironligi bo‘lgan talabalar bilan ishlashda qulay muhit va individual ehtiyojni inobatga olish alohida ahamiyat kasb etadi [3].

Beshinchi bosqich — natijani baholash. Hisobotda uchrashuvlar yoki tadbirlar soni bilan cheklanmasdan, yo‘naltirilgan murojaatlarning ko‘rib chiqilishi, akademik ishtirokdagi ijobiy o‘zgarish, talabaning yordamdan qoniqishi va takroriy murojaatlar sababi qayd etilishi kerak. Bunda statistik ma’lumotlar shaxsni aniqlash imkonini bermaydigan umumlashtirilgan ko‘rinishda yuritilishi maqsadga muvofiq. Natijani baholash “muammo butunlay tugadimi?” savolidan tashqari “talaba kerakli xizmatga o‘z vaqtida va hurmat bilan yo‘naltirildimi?” mezonini ham qamrab olishi lozim.

Mazkur modelning muhim cheklovi tyutor ish yuklamasidir. Nizomga ko‘ra, kunduzgi bakalavriatning 1–3-kurs talabalari tyutorlarga biriktiriladi, ularning soni, qoida tariqasida, 120–150 nafar etib belgilangan [2]. Shu sababli har bir vaziyat bo‘yicha haddan tashqari ko‘p hujjat to‘ldirish ishni samarasizlashtiradi. Qisqa murojaat kartasi, aniq yo‘naltirish yo‘li va muammoli holatlar ustuvorligiga asoslangan kuzatuv amaliyroq yechim hisoblanadi. UNESCOning inklyuziv ta’limga bag‘ishlangan hisobotida ham tizimli to‘siqlarni bartaraf etish alohida shaxs zimmasiga yuklatilgan yordamdan samaraliroq yondashuv sifatida talqin etiladi [5].

Xulosa va takliflar

Tyutorning ijtimoiy himoyaga muhtoj talabalar bilan ishlash faoliyati besh o‘zaro bog‘liq amaldan tashkil topishi lozim: ehtiyojni o‘z vaqtida payqash, talaba bilan xolis muloqot qilish, individual rejani kelishish, mas’ul xizmatga yo‘naltirish va natijani qayta baholash. Bu jarayonda tyutor yordamning yagona manbai emas, muvofiqlashtiruvchi shaxs sifatida qaralishi kerak.

Amaliyot uchun uchta ustuvor tavsiya taklif etiladi: birinchidan, talabalarga maxfiy va

ixtiyoriy murojaat kanalini taqdim etish; ikkinchidan, dekanat va boshqa xizmatlar bilan qisqa yo‘naltirish protokolini joriy qilish; uchinchidan, tyutor faoliyatini tadbirlar soni emas, muammoga o‘z vaqtida javob berish va talaba holatidagi o‘zgarish orqali baholash. Mazkur takliflar institutning ichki tartibi hamda amaldagi qonunchilikka muvofiqlashtirilgandagina barqaror natija beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-5013007
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-oktabrdagi 656-son qarori, 1-ilova: “Oliy ta’lim tashkilotlarida tyutorlik faoliyatini tashkil etish tartibi to‘g‘risida”gi nizom. https://lex.uz/docs/-7774756
3. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 15-oktabrdagi O‘RQ-641-son “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonuni. https://lex.uz/docs/-5049511
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2026-yil 29-yanvardagi 35-son qarori: “Ijtimoiy reyestrga kiritilgan oilalarni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”. https://lex.uz/docs/-8027513
5. UNESCO. (2020). Global education monitoring report 2020: Inclusion and education – All means all. https://www.unesco.org/gem-report/en/publication/2020-inclusion-and-education-all-means-all